

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การใช้การทูตโดยฝ่ายทหารของกองทัพไทยในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม เอกสาร แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

แนวคิด และ ทฤษฎีในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ การทูต

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (สุรพล ราชภัณฑารักษ์: 2551: 451) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ หรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐประชาชาติ ในยุคปัจจุบันนี้ไม่มีรัฐใด ชาติใดที่จะดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง โดยที่ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับคิดต่อกับรัฐอื่นๆ หรือสังคมอื่นๆ ได้อีกต่อไป อีกทั้งได้มีการยอมรับกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในรัฐ และ การเมืองภายนอกรัฐนั้นเกี่ยวพันและเป็นผลซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเมืองคือ รัฐ ในปัจจุบันได้มุ่งไปถึงทั้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมระหว่างรัฐซึ่งมีประมาณ 160 รัฐ ทั้งในองค์การและนอกองค์การสหประชาชาติ

(สมชาย หิรัญชัยวุฒิ, 2541: ก) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก การแข่งขันชิงความได้เปรียบด้านการเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และการปกป้องผลประโยชน์ด้านทรัพยากรของชาติ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ด้านการเมืองในสังคมโลกจากการยุติสงครามเย็นที่มีมาอย่างยาวนาน ไปสู่สงครามด้านการค้าและเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ ในการดำเนินการด้านการทูตทหารของประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องทั้งด้านนโยบายการต่างประเทศ สถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำภายในประเทศ ภาครัฐยังมีจุดอ่อนด้านการประเมินสถานการณ์ และการเตรียมพร้อมในการแก้ไขปัญหาอย่างไม่ชัดเจน ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานด้านการทูตทหารของไทยที่มีที่ตั้งของสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร สำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพ ที่มีการกิจประจำในต่างประเทศ ในการบริหารงานของสำนักงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งด้านการบริหารงานบุคคล การงบประมาณการเงิน สถานะความเป็นอยู่ของครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ การดำรงอยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีในประชาคมระหว่างประเทศ โดยคำนึงถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(กราดา เฌรบำรุง, 2547:ก) กล่าวว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นเรื่องละเอียดอ่อน เนื่องจากมีปัจจัยเฉพาะที่แตกต่างจากการดำเนินนโยบายกับต่างประเทศโดยทั่วไป ที่เห็นได้ชัดคือ การมีดินแดนติดต่อกัน ซึ่งมีผลเกี่ยวโยงทั้งในเรื่อง การกำหนดเขตแดนที่อาจขัดแย้งกัน ผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกัน ปัญหาการข้ามแดนไปมาหาสู่ระหว่างประชาชนทั้งสองฝั่ง การลักลอบส่งสินค้าผิดกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาความแตกต่างในแนวความคิด ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ และการเมือง ของผู้นำและประชาชน ระหว่างกัน ทำให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันอยู่เป็นระยะๆ นอกจากนี้ ในสภาวะแวดล้อมโลกปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา ตลอดจนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มุ่งเน้นการแข่งขัน ทางเศรษฐกิจและการค้า การจัดระเบียบโลกใหม่ที่สร้างเงื่อนไขให้ประเทศต่างๆ ต้องปฏิบัติตามทั้งในเรื่อง ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารที่ทำได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว รวมทั้งปัญหาที่มีผลกระทบความมั่นคงในรูปแบบใหม่ซึ่ง เป็นปัญหาข้ามชาติ และข้ามพรมแดน อาทิ การก่อการร้ายสากล ปัญหาการเคลื่อนย้ายทุนทางเศรษฐกิจ ปัญหาขัดแย้งทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ

(ณคม รัตนรามา, 2548:ก) กล่าวว่า สถานการณ์โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อปัญหาหลายด้าน อาทิ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านความมั่นคง การเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญ และแก้ไขปัญหา มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมการตั้งแต่นั้นๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ การทูตฝ่ายทหาร (MILITARY DIPLOMACY) เป็นเครื่องมือประการหนึ่งของกระทรวงกลาโหมที่จะใช้ในการดำรงรักษาสovereignty และความมั่นคงของประเทศชาติ ประเทศไทยได้ดำเนินการในเรื่องการทูตฝ่ายทหารมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2456) จนถึงปัจจุบันเป็นเวลานานกว่า 90 ปี จึงน่าจะได้มีการศึกษาในเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการทูตฝ่ายทหารของไทยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมในห้วงทศวรรษที่จะมาถึงต่อไป

การศึกษาปัจจัยที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายนั้น ROSENAU ได้นำเสนอแนวทางการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในประเทศและปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกประเทศ หรืออาจกล่าวว่า ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในประเทศและสิ่งแวดล้อมภายนอก ประเทศ ภายในระบบย่อย (SUBSYSTEM) และระบบระหว่างประเทศ (INTERNATIONAL SYSTEM) ซึ่งเป็นระบบใหญ่ หรือระบบสังคมชุมชนระหว่างประเทศ

ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (LINKAGE THEORY) (ROSENAU, 1969, PP. 1-56) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยภายในประเทศ (INTERNAL FACTORS) หรือสภาพแวดล้อมภายในประเทศ (INTERNAL ENVIRONMENT) ได้แก่ บทบาทของผู้นำ สภาพการเมืองภายในประเทศ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม อุดมการณ์ ปัญหาทางเศรษฐกิจ บทบาทของสื่อมวลชนภายในประเทศ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลหรือผลักดันต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินนโยบาย

2. ปัจจัยภายนอกประเทศ (EXTERNAL FACTORS) ได้แก่สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ รวมทั้งนโยบายของประเทศอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องว่ามีผลกระทบ หรืออิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย หรือพฤติกรรมของคนในประเทศมากน้อยเพียงใด เป็นปัจจัยภายนอกประเทศที่ไม่อาจควบคุมได้ แต่มีอิทธิพลต่อประเทศหนึ่ง ซึ่งอาจประกอบด้วย 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

2.1 เหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศอื่นที่มีอิทธิพลต่อประเทศเป้าหมายหรือประเทศหนึ่ง หรือความสำคัญของประเทศหนึ่งที่มีต่อความมั่นคงของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ หรือตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชาติหรือไม่อย่างไร เช่น กรณีปัญหาชนกลุ่มน้อยสัญชาติเมียนมาร์กับรัฐบาลทหารเมียนมาร์ที่ส่งผลกระทบต่อนโยบาย ความมั่นคงบริเวณชายแดนของไทย หรือกรณีการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เข้ามาพักพิงในไทย

2.2 สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ ตลอดจนนโยบายของประเทศอื่นที่อาจส่งผลกระทบต่อนโยบายของประเทศของตน และการเข้าไปมีบทบาทของสื่อมวลชน

ทฤษฎีแห่งการพึ่งพา (INTERDEPENDENCY THEORY) ROBERT O. KEOHANE และ JOSEPH S. NYE, JR (1987, 725-726) กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น การพึ่งพาสินค้า พึ่งพาการลงทุน พึ่งพาเทคโนโลยี พึ่งพาทรัพยากรต่างๆ และความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดเหตุการณ์ระหว่างประเทศขึ้น แม้ว่าการพึ่งพาอาจจะเป็นไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่โลกทั้งโลกก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจ

ฉัตรพงศ์ ฉัตราคม (2553, 26) อธิบายว่าลักษณะของการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐว่าเป็นไปในลักษณะที่ต้องพึ่งพากันมากขึ้นทุกที ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและการทหาร หรือทางด้านความมั่นคงที่เป็นภัยคุกคามร่วมกัน เช่น ปัญหาการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ นอกจากนั้นการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศตามทฤษฎีนี้ยังให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีบทบาทซึ่งไม่ใช่รัฐ (NON-STATE ACTORS) เช่น บรรษัทข้ามชาติ องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ หรือองค์กรระหว่างประเทศในระดับโลกและระดับภูมิภาค ทฤษฎีนี้ในปัจจุบัน

ได้รับความนิยมน้อยลงมาก เนื่องจากช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้ค่อนข้างชัดเจน เช่น การช่วยอธิบายความพยายามของประเทศในภูมิภาคต่างๆ ที่พยายามรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคของตนขึ้น หรือการเร่งกระชับความร่วมมือภายในกลุ่มภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้นแล้วให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีระบบโลก (WORLD SYSTEM THEORY)

อิมมานูเอล วอลเลสเตอร์สไตน์ (IMMANUEL WALLERSTEIN, 1978 อ้างใน สุมิตร สุวรรณ, 2554, 50-52) เพื่อศึกษาพลวัตของเศรษฐกิจโลกและเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งทฤษฎีความทันสมัยและทฤษฎีการพึ่งพาไม่สามารถอธิบายได้ วอลเลสเตอร์สไตน์ไม่เห็นด้วยต่อการจำแนกศาสตร์ออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ ได้แก่ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ อาจรวมถึงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และจิตวิทยาด้วย เขาเห็นว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกนั้น ในความเป็นจริงแล้วไม่สามารถแยกได้ว่าอยู่ในสาขาของศาสตร์ใด กระบวนการวิเคราะห์ห้วงแยกตามสาขาวิชาทำให้ประเด็นในการวิเคราะห์ห้วงหลายประเด็น ซึ่งจำเป็นต้องการได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริงนั้นถูกมองข้ามไป นอกจากนี้ วอลเลสเตอร์สไตน์ (WALLERSTEIN) มองว่าระบบโลกเป็นหน่วยของการวิเคราะห์และมีเพียงระบบเดียวเท่านั้น ไม่ได้แบ่งออกเป็นระบบทุนนิยมหรือสังคมนิยม โลกที่หนึ่ง (ประเทศที่พัฒนาแล้ว) หรือโลกที่สอง (ประเทศกำลังพัฒนา) เขาเห็นว่า ระบบโลกประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 3 ส่วน คือส่วนแกน (CORE) ส่วนบริวาร (PERIPHERY) และส่วนกึ่งบริวาร (SEMI PERIPHERY) โดยส่วนกึ่งบริวารนั้นจะอยู่ระหว่างส่วนที่เป็นแกนกับส่วนที่เป็นบริวาร และเป็นส่วนที่มีลักษณะของทั้ง 2 ส่วนนี้ผสมกันซึ่งรัฐทุกรัฐในโลกจะอยู่ภายใต้โครงสร้างระบบนี้ รัฐที่มีความก้าวหน้าในระบบทุนนิยม เรียกว่า รัฐศูนย์กลาง (CORE STATE) ส่วนรัฐที่ด้อยพัฒนามากกว่า เรียกว่า รัฐบริวาร (PERIPHERY STATE) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองจะมีการแบ่งงานกันทำ และมีการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรมระหว่างรัฐเหล่านี้จากการค้าขายระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐศูนย์กลางจะได้กำไรมหาศาลจากการทำธุรกิจและการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ส่วนรัฐบริวารจะผลิตสินค้าประเภทวัตถุดิบทั้งเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม(ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า กลไกที่ทำให้เกิดระบบการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรม ข้างบนอยู่ได้มี 3 ประการคือ (ดำรงศักดิ์, 2538: 92)

1. รัฐศูนย์กลางมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งกว่า เพื่อใช้สำหรับการปกป้องผลประโยชน์ของตนในทุกส่วนของโลก หากเกิดปัญหา เช่น รัฐบริวารไม่พอใจและเรียกร้องความเสมอภาคทางการเมืองการค้าหรือการขู่จะยึดทรัพย์สินที่ไปลงทุนในประเทศนั้น รัฐศูนย์กลางก็จะขู่ด้วยการใช้กำลังทหาร เช่น การซ้อมรบในน่านน้ำใกล้รัฐบริวาร การปิดกั้นมิให้ค้าขายกับประเทศอื่นได้

2. มีการเลือกผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อทำงานร่วมกันในการปกป้องมิให้ทุนนิยมเสื่อมความนิยมและเร่งพัฒนาให้ลัทธินี้ขยายตัวออกไปเรื่อยๆ โดยการประกาศให้โลกรู้ว่าลัทธิทุนนิยมนี้ดีที่สุดและสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างของโลกได้

3. ลัทธิจักรวรรดินิยมจะทำให้เกิดเสถียรภาพทางการค้าระหว่างประเทศ โดยรัฐศูนย์กลางจะเป็นรัฐที่เข้มแข็งและมีอิทธิพลเหนือรัฐบริวาร ส่วนรัฐบริวารจะอ่อนแอและถูกรอบงำทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองจากรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า
ทฤษฎีโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์หมายถึง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน: 2542) "การแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้ สัมพันธ์ หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศเป็นต้น" โลกาภิวัตน์เป็นคำศัพท์เฉพาะที่บัญญัติขึ้นเพื่อตอบสนองปรากฏการณ์ของสังคมโลกที่เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งของโลก ส่งผลกระทบอันรวดเร็วและสำคัญต่อส่วนอื่นๆของโลก

โลกาภิวัตน์ (JOHN BAYLIS AND STEVE SMITH :1997: 8) หมายถึงกระบวนการเชื่อมโยงทางสังคมโลกระหว่างกันมากขึ้นทำให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมุมโลกหนึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโลกในอีกมุมหนึ่ง

โลกาภิวัตน์ (วิกิพีเดีย) หมายถึงกระบวนการที่ประชากรของโลกถูกล้อมรวมกลายเป็นสังคมเดียว กระบวนการนี้เกิดจากแรงของอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสังคม วัฒนธรรมและการเมือง

โลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) (ประทุมพร วัชรเสถียร: 2551:8) นี้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหลังจากครึ่งหลังศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 201 ซึ่ง ในขณะนั้นแนวความคิดโลกาภิวัตน์มุ่งอยู่กับทางการเงิน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองมิติคือ การเพิ่มจำนวนของการค้าระหว่างประเทศ และการเพิ่มการหลั่งไหลของการอพยพผู้คน

ลักษณะสำคัญของโลกาภิวัตน์ (ฟ้าเดียวกัน: 2008)

การพยายามนิยามความหมายและลักษณะของ “โลกาภิวัตน์” มีมากมายอย่างยิ่ง แต่โดยหลักใหญ่ใจความแล้ว โลกาภิวัตน์มีลักษณะดังนี้คือ

ประการที่ 1 โลกาภิวัตน์มีลักษณะของ “การลดความสำคัญของอาณาเขตประเทศ” (DETERRITORIALIZATION)

ประการที่ 2 โลกาภิวัตน์คือ “การเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน” (INTERCONNECTEDNESS) ของสังคมโดยข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์และการเมือง

ประการที่ 3 โลกาภิวัตน์มีนัยยะที่บ่งบอกถึง “ความเร็ว” (VELOCITY) ของกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์

ประการที่ 4 แม้จะมีข้อถกเถียงอยู่มากว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นจริงๆ เมื่อไร แต่ส่วนใหญ่เชื่อว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่มีระยะเวลายาวนาน

ประการที่ 5 โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกันในทุกๆ ด้าน

งานการทูตและคุณสมบัติของนักการทูต (อรุณ ภาณุพงศ์: ม.ป.ป.)

การทูต (DIPLOMACY) เป็นวิถีทางปกติที่ประเทศใช้ในการติดต่อกับต่างประเทศ ซึ่งรูปแบบได้มีการปรับเปลี่ยนวิวัฒนาการตามลักษณะแห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย นักการทูต (DIPLOMATS) จึงจำเป็นที่ต้องมีทักษะและเทคนิคที่หลากหลายออกไปให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสถานการณ์

ในตอนแรกที่ประเทศแต่ละประเทศยังไม่มีการติดต่อกันมากนัก ทูตทำหน้าที่เป็นผู้แจ้งข่าว (HERALD) หรือผู้เดินสาร (MESSENGER) ของประมุขซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือทิศทางของการต่างประเทศว่าจะผูกมิตรหรือหาทางแก้ไขปัญหากับประเทศใดอย่างไร ถ้ามีการมอบหมายให้เป็นผู้เจรจาด้วยก็มักจะเรียกกันว่าราชทูต (ENVOY) ซึ่งลักษณะของงานการทูตเป็นไปในรูปแบบเฉพาะกิจ โดยทั่วไปแล้วประมุขของรัฐจะคัดเลือกและส่งราชทูตและคณะจากบุคคลอันเป็นที่ไว้วางใจ มีความตระหนักและอุทิศตนให้กับภารกิจ เพราะถือว่าเป็นตัวแทนของประมุขและทำการติดต่อเจรจา นักการทูตต้องมีบุคลิกเป็นที่ประทับใจ มีความฉลาดเฉลียวทั้งมีทักษะในการเจรจา ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็น เพราะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างแดน ห่างไกลจากบ้านเมือง และจากผู้กำหนดนโยบาย ไม่มีโอกาสได้รับคำสั่งหรือข้อมูลเพิ่มเติม ความสำเร็จในการปฏิบัติงานจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการตัดสินใจที่ถูกต้อง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและการใช้ไหวพริบ ซึ่งการริเริ่มของตัวราชทูตเองจะมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนั้นต้องมีความกล้าหาญ กล้ารับผิดชอบ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่เป็นการกิจ กล้าในการเผชิญกับอุปสรรคและกับโอกาสที่จะประสบอันตราย

ต่อมาเมื่อประเทศต่างๆ มีการสัมพันธ์กันมากขึ้น ประเทศมีผลประโยชน์ และคนชาติของตนอยู่ในประเทศอื่น ก็ได้มีการส่งคณะทูต (DIPLOMATIC MISSION) ไปประจำในประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยมีหัวหน้าคณะทูตเป็นเอกอัครราชทูต (AMBASSADOR) เป็นหัวหน้าปฏิบัติงานของสถานเอกอัครราชทูต (EMBASSY) หรือในประเทศที่มีความสัมพันธ์ระดับรองลงมา หัวหน้าก็อาจจะเป็นทูตระดับรอง เช่น อัครราชทูต (MINISTER) เป็นต้น

งานในหน้าที่ของนักการทูตในยุคที่มีการส่งคณะทูตไปประจำในต่างประเทศโดยหลักๆ แล้ว มีอยู่ 5 ประการคือ

1. งานการเป็นผู้แทนของประเทศ (REPRESENTATION)

การเป็นผู้แทนของประเทศครอบคลุมทั้งในด้านพิธีการ ด้านการเมือง การเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และอื่นๆ เพื่อปฏิบัติงานในด้านนี้ นักการทูตจะต้องวางตนและปรากฏตนอย่างมีเกียรติ เพราะภาพของนักการทูต คือ ภาพตัวอย่างของคนทั้งชาติ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องให้เกียรติผู้อื่น การมีอัธยาศัย (COURTESY) มีความรู้เกี่ยวกับประเทศของตนเอง และเกี่ยวกับประเทศที่ไปประจำ ทั้งในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม นโยบาย ตลอดจนเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร นอกจากนั้น ความสามารถในการที่จะสื่อ (COMMUNICATE) และอธิบาย (ARTICULATE) ข้อความ เหตุผล และท่าทีของตนอย่างเหมาะสม ถูกต้องในทางที่จะให้ความมุ่งหมายสัมฤทธิ์ผล

2. งานการเจรจา (NEGOTIATION)

การเจรจาทางการทูตเป็นทักษะ (SKILL) ที่ใช้ทั้งเทคนิค (TECHNIQUE) และความแนบเนียน (TACT) ทักษะ ได้แก่ ความรู้ที่ถ่องแท้ในเรื่องที่จะทำการเจรจา ฐานะในการต่อรอง (BARGAINING POSITION) เพื่อเลือกใช้ข้อมูล (FACTS) ข้อความ (ARGUMENTS) เหตุผล และข้อต่อรอง โดยการใช้ภาษาถ้อยคำที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุผลให้มีการตกลงกันได้ ในลักษณะ ที่สมประสงค์ของฝ่ายตน สำหรับเทคนิค ได้แก่ การเลือกจังหวะเวลา (TIMING) ของการเจรจา การกำหนดระดับ (LEVEL) ที่เหมาะสม การรู้จักขั้นตอนและวิธีการ (PROCEDURE) ของการเจรจา การกำหนดหัวข้อเจรจา (AGENDA) ทั้งนี้ โดยให้ได้ผลไปสู่เป้าประสงค์ให้มากที่สุด และเรื่องเทคนิคเหล่านี้ก็มีโอกาสทำให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันได้มาก ส่วนความแนบเนียน ได้แก่ ความสามารถในการจูงใจ (PERSUASION) การสร้างความเชื่อใจ (CONFIDENCE) ความเชื่อถือ (CREDIBILITY) หรืออาจจะใช้ความจริงไปตรงมาอย่างสุภาพแต่มั่นคง ตลอดจนการรู้จักบุคลิกภาพและความเข้าใจในท่าทีของคู่เจรจา

3. งานการข่าวสาร (INFORMATION)

งานด้านการข่าวสารของนักการทูตมีอยู่ 2 ด้าน คือ ข่าวสารเข้า (INFLOW INFORMATION) กับข่าวสารออก (OUTFLOW INFORMATION) ข่าวสารเป็นวัตถุดิบที่จำเป็นในการติดตามสถานการณ์ การกำหนดหรือปรับเปลี่ยนทิศทางของนโยบาย กระบวนการของข่าวสารเข้า ได้แก่ การรวบรวม (COLLECTION) ทั้งที่เป็นข่าวสารที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง (HARD INFORMATION) และข่าวสารเคลื่อนไหว (SOFT INFORMATION) ผู้ทำหน้าที่ทางการทูตจะต้องรู้จักเชื่อมโยงข่าวสาร (CORROBORATION) การวิเคราะห์ข่าวสาร (ANALYSIS) การประเมินข่าวสาร (ASSESSMENT) และการตีความข่าวสาร (INTERPRETATION)

คุณสมบัติอันเป็นที่ต้องการของงานการทูตด้านนี้ ได้แก่ การมีจิตใจที่รักการสังเกต (OBSERVANT MIND) ความสม่ำเสมอและต่อเนื่องในการติดตามข่าวสารจากแหล่ง (SOURCES)

ต่างๆ การรู้จักจัดสรรข่าวสาร (ASSORTMENT) ซึ่งมีอยู่มากมายในแต่ละวันว่าข่าวสารใดมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อประเทศในทางตรงหรือทางอ้อม ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ คือ การแยกแยะที่มาที่เป็นเหตุและผลของข่าวสาร การรู้จักประเมินว่าข่าวสารใดมีน้ำหนักที่น่าเชื่อถือและนำมาใช้ประโยชน์ได้ มากน้อยเพียงใด ทั้งควรต้องมีความสามารถในการตีความว่า ข่าวสารนั้นๆ มีความหมายต่อผลประโยชน์แห่งชาติ (NATIONAL INTEREST)

4. งานการคุ้มครอง (PROTECTION)

ในโลกที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น ไม่ว่าในยามสงบหรือในยามที่มีข้อขัดแย้ง ทุกประเทศจะมีคนชาติ (NATIONALS) ของตนหรือทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่น เช่น ประโยชน์ทางการค้า การประกอบธุรกิจ การลงทุน หรือการตั้งถิ่นฐานไปพำนักอยู่ในประเทศอื่น มากบ้างน้อยบ้างตามแต่กรณีงานการทูตมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองแก่คนชาติ ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นๆ และจะพยายามหาโอกาสให้มีการคุ้มครองดูแลให้ได้รับความเป็นธรรม ความปลอดภัย และความยุติธรรม ซึ่งในกรณีที่จำเป็น อาจจะต้องเข้าแทรกแซงในลักษณะของความคุ้มครองทางการทูต (DIPLOMATIC PROTECTION) ในการปฏิบัติงานด้านนี้นักการทูตจะต้องมีความเอาใจใส่ต่อทุกข์สุขของคนร่วมชาติในต่างประเทศ จะต้องมีความรู้ในข้อมูลและความเป็นไปต่างๆ เกี่ยวกับคนชาติและผลประโยชน์ของคนชาติตน จะต้องติดตามดูแลว่าปัจจัยใดเป็นโอกาสที่จะเพิ่มพูนประโยชน์ของชาติ และปัจจัยใดจะกระทบกระเทือนหรือเป็นอุปสรรค ซึ่งจะต้องหาทางแก้ไข

5. งานการสร้างสัมพันธ์ไมตรีและการแก้ปัญหา

หน้าที่ หลักประการหนึ่งของการทูตต่อประเทศที่มีการติดต่อสัมพันธ์ คือการสร้างสัมพันธ์ไมตรีเพราะสัมพันธ์ไมตรีจะเป็นโอกาสของความร่วมมือ (COOPERATION) ซึ่งจะก่อประโยชน์ให้ทั้งสองฝ่าย โดยไม่มีฝ่ายใดเสียเปรียบ (NON-ZERO SUM GAME) ไม่เหมือนกับการพิพาท (DISPUTE) ซึ่งการได้ของอีกฝ่ายหนึ่งอาจจะหมายถึงการเสียของอีกฝ่ายหนึ่ง (ZERO SUM GAME) ไม่มีผลอะไรออกเลยขึ้นมา และในกรณีที่ปัญหาขัดแย้งนักการทูตจะต้องใจกว้าง ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะให้อะไรทุกอย่างสอดคล้องกันตลอดไปย่อมเป็นไปได้ ความขัดแย้งในบางเรื่องอาจจะมีได้แม้กับมิตรประเทศ และกับผู้ที่ฝ่ายตรงข้าม อาจจะมีบางเรื่องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน นักการทูตจะต้องมีความสามารถที่จะแยกแยะ ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศ โดยให้ความกระทบกระเทือนต่อฝ่ายตรงข้ามให้น้อยที่สุด เพราะยอมเป็นธรรมดาที่จะไม่มีประเทศใดยอมจำนนผลประโยชน์ต่อประเทศอื่น โดยสิ้นเชิง หรืออย่างไม่มีสิ่งตอบแทนอันเป็นที่รับได้ คุณสมบัติของนักการทูตจึงอาจจะเป็นผู้ที่

อ่อนโยน ยืดหยุ่น ผ่อนปรนแต่เหนียวแน่น (TOUGH) และมุ่งมั่น (DETERMINED) ในขณะเดียวกัน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกและประสบการณ์

นักการทูตยุคโลกาภิวัตน์

นักการทูตในยุคปัจจุบันจึงต้องมีความพร้อมในด้านของความรู้ การวิเคราะห์ และการดำเนินการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งประเทศของตน นักการทูตจึงต้องมีทักษะที่กว้างขวาง และยืดหยุ่นในขณะที่ยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติ เอกลักษณะของชาติ และเกียรติภูมิของชาติให้ ยั่งยืนต่อไปวิธีการอันหนึ่งที่จะดำรงตนอยู่ในภาวะ การณ์ของโลกเช่นนี้ ได้แก่ การรวมกลุ่มซึ่ง อาจจะเป็นในรูปของการรวมกลุ่มระดับโลก (GLOBAL) ในปัญหาสากล การรวมกลุ่มส่วนภูมิภาค (REGIONAL) ในปัญหาเศรษฐกิจและความมั่นคง การรวมกลุ่มในอนุภูมิภาค (SUB-REGIONAL) เช่น ในรูปของสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจหรือการรวมกลุ่มโดยอาศัยผลิตภัณฑ์เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของทิศทางและสภาพการณ์ของโลกในปัจจุบัน เราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูป (REFORM) งานการทูต (DIPLOMACY) หรืองานการต่างประเทศ (FOREIGN AFFAIRS) ให้ เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งการปฏิรูปที่สำคัญที่สุดได้แก่ การปฏิรูปโครงสร้าง (RESTRUCTURING) ของระบบงานและการปรับจุดเน้นในทักษะของนักการทูต การกำหนด นโยบายการวางแผนทางปฏิบัติ (IMPLEMENTATION) ตามนโยบาย ของรัฐ การออกคำสั่งและ การควบคุมดูแลให้ส่วนราชการในต่างประเทศให้ปฏิบัติงานต้องสอดคล้องกับนโยบายหลัก ปัจจุบันนี้เหตุแห่งความเกี่ยวเนื่องของปัญหาและผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ทำให้ความสัมพันธ์พหุ ภาคิ (MULTILATERAL DIPLOMACY) มีความโดดเด่นยิ่งขึ้นเรื่อย ทำให้นโยบายการต่างประเทศ นั้นเป็นนโยบายของชาติ (NATIONAL POLICY) ไม่ใช่เป็นนโยบายของกระทรวง ทบวง กรม โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศเป็นนโยบายที่ประสานประโยชน์หลาย ๆ ด้านของประเทศเข้าเป็น นโยบายหลักเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชาติ การประสานงานกับหน่วยราชการอื่นภายในประเทศ และการได้รับความร่วมมือจากหน่วย งานนั้นๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล นโยบาย ความต้องการ ตลอดจนปัญหา เพื่อที่จะได้นำมาประกอบประสานเป็นนโยบายของชาติ (NATIONAL POLICY) ที่จะสั่งการ ไปยังหน่วยงานในต่างประเทศ จุๆ ในปฏิบัติในลักษณะที่ สอดคล้องกัน งานด้านการต่างประเทศเป็นงานประสานผลประโยชน์ของประเทศใน ทุกด้านเข้ามา กลั่นกรอง คัดเลือกส่วนผสมเข้าหากันให้ได้ผลตามนโยบายหลักที่ดีที่สุดในฐานะที่เป็นผู้คุ้นเคยอยู่ กับการวิเคราะห์ การมองสภาพความเป็นไปของโลก ทำให้นักการทูตอยู่ในฐานะที่มองภาพได้ ดึกว่าปัญหาคืออะไร โอกาสอยู่ที่ไหน หนทางที่จะแก้ไขหรือส่งเสริมมีอย่างไร ดังนั้น การ ประสานงาน ใดๆ ก็ตามน่าจะเริ่มจากการประสานงานของศูนย์บัญชาการกับหน่วยงาน ภายในประเทศ พร้อมๆ กันไปกับการประสานงานกับส่วนราชการในต่างประเทศ ซึ่งศูนย์

บัญชาการต้องให้ข่าวสารข้อมูลที่สมบูรณ์และมีคำสั่งที่แน่ชัดในเรื่องของนโยบาย ทั้งนโยบายหลัก (MAIN POLICY) และนโยบายปฏิบัติ (SPECIFIC POLICY) ไปยังหน่วยงานในต่างประเทศ ว่าที่ใดให้ปฏิบัติงานอะไร โดยให้ข้อมูลที่แน่ชัดและต่อเนื่องเพื่อปฏิบัติให้เกิดผลได้ มิใช่เพียงแต่บอกไปในเรื่องทั่วไป (GENERALITY) แบบเป็นนามธรรม (ABSTRACT) ให้ปลายทางต้องคาดการณ์และตีความเอาเอง และออกรบโดยไม่มีเป้าหมายและไม่มีอาวุธ

สำหรับ ในเรื่องทักษะของนักการทูตนั้น สมควรที่จะเน้นการฝึกนักการทูตในอนาคต ให้มีความรู้เพิ่มจากที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้นให้เพิ่มพูนทักษะในการวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อมองแนวนโยบายที่เป็นทางเลือก (OPTIONS) ไว้ในกรณีที่จะเกิดขึ้นได้ (SCENARIOS) หลาย ๆ ด้าน นอกจากนั้น การต้องมีความสามารถใช้ภาษาที่แม่นยำในการอภิปราย (DEBATE) ให้สามารถเข้าร่วมการประชุมระหว่างประเทศ และดำเนินการทางการทูตในเชิงพหุภาคี (MULTILATERAL DIPLOMACY) ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งควรมีความสามารถในการใช้สื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย ควรมีความรู้พื้นฐานที่กว้างขวางทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับประเทศ และนโยบายของประเทศของตนเองอย่างแจ่มชัด มีความสามารถในการที่จะแถลงชี้แจง (ARTICULATE) เรื่อง ที่ต้องการจะสื่อออกไป และ ผู้ปฏิบัติงานทางการทูตควรจะมีความรู้ที่แม่นยำเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของ ตนรวมถึงสิทธิประโยชน์ของตนและของประเทศตนในต่างแดน ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ การฝึกอย่างมีระบบ (SYSTEMATIC TRAINING) สำหรับนักการทูตระดับต้นและระดับกลาง น่าจะมีส่วนช่วยที่สำคัญให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดีกว่าจะอาศัยเพียงแต่พรสวรรค์ (TALENT) โอกาส (OPPORTUNITY) และความยึดโยง (CONNECTION) ส่วนบุคคล ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมความสำคัญของการทูตภายในประเทศ (DOMESTIC DIPLOMACY) คือความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นและการทำความเข้าใจกับสื่อมวลชนและประชาชนทั่วไป

การทูตเป็นทั้งเรื่องของศาสตร์ (SCIENCE) (กรมข่าวทหารบก: 2553,3) ในแง่ที่มีหลักมีเกณฑ์ เป็นเทคนิค (TECHNIQUE) ในแง่ของการใช้วิธีการเฉพาะวิชาชีพเพื่อให้บรรลุผล และในขณะเดียวกันก็เป็นศิลปะ (ART) ซึ่งต้องอาศัยการสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์และการมุ่งให้เกิดผลที่ดีงามสำหรับประเทศหลักการทางการทูตประการหนึ่งที่สำคัญคือ การให้เกียรติแก่ผู้แทนทางการทูตโดยรักษาลักษณะความเสมอภาคของรัฐและหลักเกณฑ์ในเรื่องอาวุโสของผู้แทนทางการทูตอย่างเคร่งครัด

แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องความมั่นคงของชาติ

เพื่อให้การยุทธศาสตร์การใช้การทูตโดยฝ่ายทหารของกองทัพไทยในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการเสริมศักยภาพด้านความมั่นคงของชาติ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอวรรณกรรมเกี่ยวกับด้านความมั่นคงดังนี้

ความมั่นคงของชาติ (วิชัย ชูเชิด, พ.อ., 2547:15) หมายถึง สภาพการณ์หรือสภาพที่รัฐชาติ ภายใต้การนำของรัฐบาลที่มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองดินแดนดังกล่าวด้วยตนเอง ที่สามารถดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์การเสี่ยงใดๆ ความเกรงกลัว ความกังวล และความสงสัย มีความเจริญก้าวหน้า มีเสรีต่อความกดดันต่างๆ ซึ่งจะประคับประคองให้อำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนภายในชาติดำเนินไปได้อย่าง อิสระ มีความแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่น มีความแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงไปโดยง่าย มีความอดทนต่อแรงกดดันต่างๆ ที่มากระทบในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเอกราช อธิปไตย ในด้านบูรณภาพแห่งดินแดน ในด้านสวัสดิภาพ ความปลอดภัย และผาสุกของประชาชน อีกทั้งจะต้องมีขีดความสามารถที่จะพร้อมเผชิญต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

กฎระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 77 รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งเขตอำนาจรัฐ และต้องจัดให้มีกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย จำเป็น และเพียงพอ เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อการพัฒนาประเทศ

พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารราชการในต่างประเทศ พ.ศ.2552

ข้าราชการประจำการในต่างประเทศ หมายความว่า ข้าราชการฝ่ายทหารและข้าราชการฝ่ายพลเรือน ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประจำการในต่างประเทศ

ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร หมายความว่า ผู้แทนกองบัญชาการกองทัพไทย ผู้แทนกองทัพบก ผู้แทนกองทัพเรือ และผู้แทนกองทัพอากาศ ซึ่งกระทรวงกลาโหมแต่งตั้งให้มีตำแหน่งประจำสถานเอกอัครราชทูต ตามข้อบังคับของกระทรวงกลาโหม

ตำแหน่งประจำคณะผู้แทน หมายความว่า ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร รองผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร ผู้ช่วยทูตฝ่ายกิจการพิเศษ และรองผู้ช่วยทูตฝ่ายกิจการพิเศษ และตำแหน่งอื่นที่กระทรวงการต่างประเทศประกาศกำหนด

ข้าราชการของส่วนราชการที่จะไปดำรงตำแหน่งประจำการในต่างประเทศรวมตลอดทั้ง คู่สมรส ต้องเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการในต่างประเทศตามหลักเกณฑ์วิธีการ และหลักสูตรที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการจัดระเบียบพิธีการทูตหรือระเบียบพิธีการกงสุล ให้จัดทำบัญชีรายชื่อคณะผู้แทน โดยแยกประเภทตามสังกัดและเรียงลำดับดังต่อไปนี้

1. ข้าราชการประจำการในต่างประเทศในสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ
2. ข้าราชการประจำการในต่างประเทศในสังกัดกระทรวงกลาโหม
 - 2.1 กองบัญชาการกองทัพไทย
 - 2.2 กองทัพบก
 - 2.3 กองทัพเรือ
 - 2.4 กองทัพอากาศ

เพื่อให้การบริหารราชการในต่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับการบริหารราชการแบบบูรณาการ ให้หัวหน้าคณะผู้แทนและหัวหน้าหน่วยงานหรือร่วมกันในการจัดทำแผนงานหรือ โครงการของแต่ละหน่วยงาน

ในกรณีที่แผนงานหรือโครงการใดที่ส่วนราชการอาจดำเนินการร่วมกันได้ ให้ทำความตกลงกันเพื่อกำหนดให้ส่วนราชการใดส่วนราชการหนึ่งเป็นหน่วยงานหลัก ในการดำเนินการตามแผนงาน หรือโครงการดังกล่าว โดยให้ส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยการทูตฝ่ายทหาร พุทธศักราช 2527 ข้อ 24 มีสาระที่สำคัญดังนี้

หน้าที่ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร และผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพดังนี้

1. เป็นผู้แทนทางทหารของกองทัพไทยในต่างประเทศ
2. เป็นที่ปรึกษาของเอกอัครราชทูต อัครราชทูต หรืออุปทูต เกี่ยวกับกิจการทางทหาร
3. เป็นผู้แทนของกองทัพต้นสังกัดในพิธีต่างๆ
4. เป็นผู้สังเกตการณ์และประสานงานด้านกิจการทหาร กับเจ้าหน้าที่ทางทหารของประเทศนั้น
5. ควบคุม ดูแล และช่วยเหลือบุคคลสังกัดกระทรวงกลาโหม ที่ไปศึกษาหรือดูกิจการ ณ ประเทศที่ตนประจำอยู่ ให้เป็นไปตามนโยบายของกองทัพหรือที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

6. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพของประเทศที่ตนประจำอยู่
7. เชื่อมความสัมพันธ์กับผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารของประเทศอื่นๆ ที่ประจำอยู่ ณ ประเทศนั้น
8. เป็นผู้แทนของกองทัพหรือกระทรวงกลาโหม ในการจัดซื้อยุทธโปกรณ์และสิ่งของตามความต้องการของกองทัพหรือกระทรวงกลาโหม เมื่อได้รับมอบหมาย

9. อำนาจความสะดวกให้แก่เจ้าหน้าที่ทางทหารที่จะเข้าไปยังประเทศที่ตนประจำอยู่ตามความเหมาะสม

10. ติดต่อประสานในการขอหรือให้ความช่วยเหลือทางทหาร ในกรณีที่ไม่มีความช่วยเหลือทางทหารประจำอยู่ ณ ประเทศนั้น

11. อำนาจการและกำหนดระเบียบในสำนักงานให้สอดคล้องกับนโยบายของกองทัพและกองบัญชาการทหารสูงสุด

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

การคัดเลือกนายทหารไปปฏิบัติหน้าที่คณะทูตทหารเป็นหน้าที่ของส่วนราชการขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม พิจารณาคัดเลือกให้เหมาะสม โดยมีคุณสมบัติ ต้องมีความรู้ภาษาของประเทศที่จะจัด ไปประจำหรือภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส ได้รับการศึกษาอบรม เกี่ยวกับการทูตฝ่ายทหารมาแล้วและสำเร็จโรงเรียนเสนาธิการหรือเทียบเท่า

ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพ และรองผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพ ขึ้นอยู่การบังคับบัญชาของ เอกอัครราชทูต อัครราชทูต หรืออุปทูต ทั้งนี้ทูตทหารพิเศษ คณะทูตทหาร ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพ และรองผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเหล่าทัพ ไม่ขึ้นอยู่ในการบังคับบัญชาของผู้ช่วยฝ่ายทหาร

ระเบียบ คำสั่ง นโยบายที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบ คำสั่ง นโยบาย ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการทูตที่สำคัญ
ดังนี้

1. นโยบายของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา ในวันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554 ได้แถลงเกี่ยวกับ นโยบายการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ไว้ว่า

1.1 เร่งส่งเสริม และพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน และสื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและความใกล้ชิดระหว่างกันอันจะนำไปสู่การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การขยายการค้ามาคมขนส่ง และความร่วมมือด้านอื่นๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค เพื่อส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน

1.2 สร้างความสามัคคีและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียนและส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ในเอเชีย ภายใต้กรอบความร่วมมือด้านต่าง ๆ และเตรียมความพร้อมของทุกภาคส่วนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และความมั่นคง

1.3 เสริมสร้างบทบาทที่สร้างสรรค์และส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติในองค์การระหว่างประเทศโดยเฉพาะเวทีสหประชาชาติและองค์กรระดับภูมิภาคต่างๆ เพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคง ส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน มนุษยธรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาข้ามชาติทุกด้านที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์

1.4 กระชับความร่วมมือ และความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับประเทศ กลุ่มประเทศ และองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญของโลก เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในประเทศไทย พร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันและขีดความสามารถในการแข่งขันให้เศรษฐกิจไทย

1.5 สนับสนุนการเข้าถึงในระดับประชาชนของนานาชาติพร้อมทั้งส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีและความร่วมมือทางวิชาการกับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้ประชาชน รัฐบาล และประชาคมระหว่างประเทศ มีทัศนคติในทางบวกต่อประชาชนและประเทศไทย

1.6 ส่งเสริมการรับรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาเรื่องพรมแดนและการเปลี่ยนแปลงในโลกที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย เพื่อก่อให้เกิดฉันทามติในการกำหนดนโยบายและดำเนินนโยบายต่างประเทศ

1.7 สนับสนุนการทูตเพื่อประชาชน คุ้มครองผลประโยชน์ของคนไทย ดูแลคนไทยและแรงงานไทยในต่างประเทศ โดยเฉพาะคนไทยที่ประกอบอาชีพและมีถิ่นฐานในต่างประเทศ ส่งเสริมบทบาทและความแข็งแกร่งของชุมชนชาวไทยในการรักษาเอกลักษณ์และความเป็นไทย

1.8 ใช้ประโยชน์จากโครงข่ายคมนาคมขนส่งในภูมิภาคอาเซียนและอนุภูมิภาคให้เป็นประโยชน์ต่อการขยายฐานเศรษฐกิจทั้งการผลิตและการลงทุน โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจและเมืองชายแดน

1.9 ประสานการดำเนินงานของส่วนราชการในต่างประเทศตามแนวทางนโยบายที่ประเทศไทยเพื่อให้การดำเนินงานด้านการต่างประเทศมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณภาพ

1.10 ส่งเสริมความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับประเทศมุสลิมและองค์กรอิสลามระหว่างประเทศเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าประเทศไทยกำลังดำเนินการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในฐานะปัญหาภายในประเทศที่มีความสำคัญด้วยหลักการตามแนวพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2. พล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (2554-2555) ได้มอบนโยบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้ว่า พัฒนาความร่วมมือทางทหารกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในกลุ่มอาเซียน มิตรประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี เพื่อจัดระเบียบสถานะแวดล้อม ด้านความมั่นคง สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สร้างสันติภาพ เสถียรภาพ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง ความก้าวหน้า และความสงบสุขร่วมกัน และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการนำไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ในปี 2558 รวมทั้งสนับสนุนภารกิจเพื่อสันติภาพ การปฏิบัติการเพื่อนมนุษย์ธรรม และส่งเสริมบทบาทในการรักษาสันติภาพภายใต้กรอบของสหประชาชาติ และผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีนโยบายเฉพาะ ข้อที่ 3 มีการพัฒนาการฝึกร่วมระหว่างเหล่าทัพ และการฝึกร่วม/ผสม กับมิตรประเทศ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน สามารถนำไปปฏิบัติได้ และมีความสมจริง รวมทั้งให้เพิ่มเติมการฝึกที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติอื่นๆ ของทหาร

3. พล.อ.ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้มอบแนวทางในการปฏิบัติงานเรื่อง "ความร่วมมือด้านความมั่นคงกับมิตรประเทศ" ดังนี้

3.1 ให้ความสำคัญต่อแนวความคิดทางยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในกลุ่มอาเซียน และมิตรประเทศ โดยใช้การทูตผ่านทหาร (DEFENCE DIPLOMACY)

3.2 ส่งเสริมการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในกลุ่มอาเซียนเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้โดยสันติวิธี และให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

3.3 เร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีปัญหาความขัดแย้ง โดยใช้กลไกความร่วมมือในทุกระดับ

3.4 เตรียมความพร้อมของกองทัพในการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียน

3.5 ให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนทางทหารในทุกระดับ การแลกเปลี่ยนที่นั่งทางการศึกษา และขยายผลการฝึกร่วม/ผสม ระหว่างกันให้ครอบคลุมประเทศสมาชิกอาเซียน

3.6 ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพภายใต้กรอบสหประชาชาติของกองทัพไทยให้มีความพร้อม อันจะส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีเป็นที่ยอมรับของประชาคมระหว่างประเทศ

3.7 บูรณาการกลไกความร่วมมือด้านการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพในระดับนโยบาย การประชุมเครือข่าย และการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างศูนย์ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพในกรอบอาเซียน

ทั้งนี้ กองบัญชาการกองทัพไทยได้มอบให้กรมข่าวทหาร เป็นหน่วยงานหลักด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งกรมข่าวทหารมีหน่วยขึ้นตรงที่สำคัญในการรับผิดชอบสำหรับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางทหารเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า งานวิเทศสัมพันธ์ โดยมีสำนักวิเทศสัมพันธ์ ในแต่ละหน่วยขึ้นตรงของกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่เสนอความเห็น วางแผน อำนาจการ ประสานงาน และดำเนินการเกี่ยวกับงานวิเทศสัมพันธ์ การทูตฝ่ายทหาร พิธีการทูต การเยี่ยมเยียน การรับรอง การขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเครื่องหมายต่างๆ ให้แก่เจ้าหน้าที่ทางทหาร และบุคคลสำคัญต่างประเทศ รวมทั้งประสานการช่วยเหลือทางทหารกับต่างประเทศในเรื่องการฝึก ศึกษา ดูงาน ประชุมสัมมนา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขจิต จิตตเสวี (2553) วิจัยเรื่อง นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในปัจจุบัน: ประเทศไทยบนเวทีโลกและเวทีโลกในประเทศไทยในต้นศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ประมวลและสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ข้ามชาติของไทยนับแต่ปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ประกอบการสำรวจวิเคราะห์ สถานการณ์ปัจจุบัน
2. เพื่อให้เกิดภาพรวมที่เป็นฐานความรู้เสริมองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้ว และเสริมการกำหนดแนวทางการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนการวิจัยและนำเสนอโจทย์วิจัยที่เหมาะสมในด้านต่างๆ ที่มีนัยยะทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
3. เพื่อเป็นฐานของการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินความสัมพันธ์ และการกำหนดตำแหน่งที่ทางยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่อประเทศ กลุ่มประเทศ และต่อปัญหาในด้านต่างๆ อาทิ เศรษฐกิจการค้า การเมือง ความมั่นคง สังคม วัฒนธรรม

โดยเป็นการศึกษาถึงประเทศไทยในต้นศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในด้าน “การต่างประเทศ” ดังที่เรียกกันในการบริหารกิจการของรัฐช่วงเวลาการศึกษาเน้นที่ทศวรรษแรก (ประมาณ ค.ศ. 2001-2009) โดยจะคำนึงถึงความต่อเนื่องจากช่วงหลังสงครามเย็นคือประมาณทศวรรษ 1990 ด้วยในความพยายามประมวลภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศไทยนี้จะพิจารณาในบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและมีผลต่อนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของรัฐในกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสภูมิภาคภิวัตน์และภูมิภาคนิยมแบบใหม่ซึ่งทำให้เกิดกระแสความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคขึ้น นอกจากนั้นยังเกิดการเคลื่อนไหวของวิธีคิด

และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นหลัก สู่ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะข้ามชาติมากขึ้น และการเปลี่ยนจากการเมืองระหว่างประเทศ เข้าสู่การเมืองเรื่องของทั้งโลกมากขึ้นทุกทีในกรณีของนโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ในมุมมองแบบเดิมที่มองรัฐเป็นหลักทำให้องค์ความรู้ และวิธีการศึกษาแบบเดิมอาจจะไม่เหมาะสมกับบริบทใหม่ในขณะเดียวกันการกำหนดและดำเนินนโยบายในบริบทใหม่ก็จะต้องคำนึงถึง “การเมืองของทั้งโลก” ซึ่งไม่อาจแยกเด็ดขาดระหว่างภายใน-ภายนอก โดยปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์และกระแสความสัมพันธ์ข้ามชาติ ทำให้ตัวแสดง เดิมพัน และวิถีปฏิบัติใหม่ๆ ได้ปรากฏตัวและมีบทบาทเด่นชัดขึ้นมาในระบบระหว่างประเทศ และก่อตัวขึ้นในลักษณะของเวทีความสัมพันธ์ทางสังคมระดับโลกอย่างรวดเร็วเพื่อศึกษาถึงประเทศไทยในปรากฏการณ์อันสลับซับซ้อน และอยู่ในช่วงเปลี่ยนสหัสวรรษใหม่ งานวิจัยนี้อาศัยกรอบการวิเคราะห์ที่จัดความสัมพันธ์ในลักษณะของ “เวที” คือ “เวทีระหว่างประเทศ” ในมุมมองของเวทีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และ “เวทีโลก” ที่คำนึงถึงมิติทางสังคมและกระแสความสัมพันธ์ข้ามชาติ โดยที่ถือว่า “เวทีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ” เป็นเวทีหลัก และยังมี “เวที” ในมิติอื่นๆ ได้แก่ “เวทีองค์การระหว่างประเทศ” “เวทีโลกทางเศรษฐกิจ” และ “เวทีโลกทางสังคม” เป็นเวทีเสริม โดยที่ในความเป็นจริงทุกๆ เวทีต่างเป็นมิติของกันและกัน มีความเชื่อมโยง และมีอิทธิพลระหว่างกัน งานวิจัยได้จัดระบบโดยแบ่งเป็น 4 แนวเรื่องหลัก และนำเสนอเป็น 4 ภาคได้แก่

1. ประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน: การพัฒนาระบบรองรับความสัมพันธ์จากอนุภูมิภาคสู่ภูมิภาค และเวทีโลก
2. ประเทศไทยกับอาเซียนในฐานะศูนย์กลางของการขยายความสัมพันธ์บนเวทีโลก: จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สู่เอเชียตะวันออก
3. ประเทศไทยในโลกแห่งความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาค: กรณีอเมริกาเหนือและยุโรป
4. ประเทศไทยในโลกแห่งความสัมพันธ์ข้ามชาติ - องค์การระหว่างประเทศ และเวทีพหุภาคีนิยมระดับโลก

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในฐานะประเทศเปิดได้มีตำแหน่งแห่งที่และบทบาทในโลก โดยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งในแบบทวิภาคี และในลักษณะพหุภาคีนิยม ทั้งในองค์การระหว่างประเทศและในลักษณะของกรอบความร่วมมือและการประชุมระหว่างประเทศในระดับต่างๆ ซึ่งประเทศไทยได้อาศัยฐานภูมิภาคของอาเซียนเป็นเสมือนตัวเพิ่มพลังและเสริมบทบาท และในการต่อรองกับประเทศหรือกลุ่มประเทศอื่นๆ ที่อยู่ในกระแสภูมิภาคนิยมแบบใหม่ การดำเนินความสัมพันธ์ในลักษณะของ “เวที” และในรูปแบบของความร่วมมือต่างๆ จึงจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถดำเนินนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้

อย่างมีน้ำหนักและมีบทบาทที่เหมาะสมตามที่ต้องการได้ อย่างไรก็ตาม นับว่าประเทศไทยได้ อยู่ในทิศทางและพยายามพัฒนาสมรรถนะของชาติด้วยการเชื่อมโยงระบบภายใน - ภายนอกให้ เหมาะที่จะดำเนินนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในบริบทใหม่ของโลกโดย ยุทธศาสตร์ที่เริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์อันที่เพื่อนบ้านที่ดีหลังยุคสงครามเย็นและได้เริ่ม พัฒนาระบบการบริหารจัดการทั้งภายในประเทศและในมิติข้ามแดนเพื่อการนี้ประเทศไทยใน อาเซียนต้องพยายามรักษาทั้งความเป็นศูนย์กลาง (CENTRALITY) และการเชื่อมโยง (CONNECTIVITY) ในเกมความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับโลก เพื่อสร้างและขยายวงภูมิภาค ออกไปเป็น อาเซียน+3 หรือ EAS หรือกว้างกว่านั้นตามความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจในยุค โลกาภิวัตน์ โดยที่เงื่อนไขความสัมพันธ์แบบพหุภาคีในลักษณะเวทีต่างๆ นี้จะเข้ามาชดเชย ความสัมพันธ์แบบทวิภาคีที่มีลักษณะอสมมาตรระหว่างไทยกับประเทศเอเชียตะวันออก อาทิ กับ จีนในฐานะมหาอำนาจเอเชียและว่าที่มหาอำนาจระดับโลกซึ่งเป็น “เพื่อนบ้าน” ของไทย และกับ ญี่ปุ่นที่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจระดับโลก ซึ่งต่างมีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์โลกของตน โดย อาเซียนสามารถเป็นฐานในการสร้างเวทีในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกด้วยการรักษาความ เป็นศูนย์กลาง และลักษณะเชื่อมโยงเพื่อสามารถเข้าสู่เวทีโลกได้ในกรณีประเทศ หรือกลุ่มประเทศ ที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยนั้น ได้เลือกศึกษาความสัมพันธ์ไทยกับมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาในฐานะอภิมหาอำนาจ และกับยุโรป โดยมุ่งที่สหภาพยุโรปในฐานะ มหาอำนาจทางกิจการพลเรือน และประเทศยุโรปที่สำคัญได้แก่ รัสเซีย ทั้งนี้ โดยศึกษาในลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกกับสหรัฐอเมริกาทั้งในแบบทวิภาคี และพหุภาคีในเวที ต่างๆ เช่น ARF, APEC, ASEAN+ ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับยุโรปบนเวที ระหว่างภูมิภาคเอเชีย - ยุโรปนั้นมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบหลายระดับ นับแต่ประเทศไทย กับประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น รัสเซีย ประเทศไทยกับสหภาพยุโรป, ความสัมพันธ์นับแต่กรอบ ความร่วมมือ ASEAN-EU ไปจนถึงกรอบ ASEM ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิภาคที่เป็นช่องทางเศรษฐกิจสำคัญทั้งสามของโลกปัจจุบัน อันได้แก่ อเมริกา ยุโรป และเอเชีย ตะวันออก ปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับประเทศไทย ได้แก่ กระแสความสัมพันธ์ข้ามชาติที่มากับโลกาภิ วัตน์ ซึ่งรัฐไม่สามารถจะจัดการได้ตามลำพังดั้งเดิม และกลายเป็นเวทีโลกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการค้าเสรี อาชญากรรมข้ามชาติ การอพยพย้ายถิ่นฐาน ตลอดจน โรคระบาด และภัยพิบัติ ฯลฯ หรืออีกประเด็นที่สำคัญในโลกปัจจุบัน คือ กระแสของการยืนยันอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมและศาสนาที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสำหรับประเทศไทยได้เกิดเป็นกรณี “เวทีโลกมุสลิม” ขึ้นทั้งในและนอกประเทศ เงื่อนไขใหม่นี้เป็นทั้งปัญหาและโอกาสที่เกิดขึ้นที่ทำให้ประเทศไทย ต้องพัฒนานโยบายและระบบรองรับความสัมพันธ์ในลักษณะใหม่ที่ผสมผสานระหว่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ข้ามชาติ เพื่อตอบสนองต่อบริบทใหม่ของโลก และจำเป็นต้องปรับตัวทั้งบนเวทีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ องค์การระหว่างประเทศ และต่อ ขบวนการเคลื่อนไหวข้ามชาติ ซึ่งเกิดเป็นเวทีโลกทางสังคมขึ้นภายในรัฐการกำหนดและ ดำเนิน “นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในศตวรรษที่ 21” นั้น นอกจาก จะต้องมุ่งทั้งมิติ “ประเทศไทยบนเวทีโลก” และโดยเฉพาะ “เวทีโลกในประเทศไทย” ซึ่งเป็นมิติที่ สอดสานกันขึ้น และนับวันจะเพิ่มลักษณะความเป็นปัญหาคุกคามประเทศไทย และทำให้เกิด ความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวอีกครั้งในการเชื่อมโยงระบบการบริหารจัดการสาธารณะ และระบบการ ดำเนินความสัมพันธ์กับภายนอกดังที่รัฐบาลหลายชุดพยายามดำเนินการอยู่ ทั้งนี้โดยเพิ่มการ เชื่อมโยงระหว่างมิติระหว่างประเทศกับ มิติข้ามชาติเข้าด้วยกัน ในเงื่อนไขนี้ ก้าวต่อไปของ นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย จึงน่าจะอยู่ที่การเปิดต่อการมีส่วนร่วมของฝ่าย ต่างๆ ในลักษณะของกระบวนการธรรมาภิบาล เพื่อให้สังคมไทยสามารถอยู่ในกระแสธรรมาภิบาล โลกที่กำลังก่อตัวขึ้น โดยอนาคตของประเทศไทยส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการปรับตัวอีก ครั้งในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปตาม “ความแปรปรวนในการเมืองโลก” (TURBULENCE IN WORLD POLITICS) หรือ “โลกที่พลิกกลับด้าน” (LE RETOURNEMENT DU MONDE) ในต้นสหัสวรรษ ใหม่

ฉันทนา จันทรบรรจง (2542) ทำการวิจัยเรื่องบทบาททศวรรษวัฒนธรรมต่างประเทศใน ประเทศไทยและแนวทางการดำเนินงาน ทศวรรษวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ วัตถุประสงค์ของการ วิจัย คือ

1. ศึกษาบทบาทของทศวรรษวัฒนธรรมต่างประเทศที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในประเทศไทย : กรณีศึกษา 10 ประเทศ คือ ญี่ปุ่น จีน อินโดนีเซีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สวีเดน เยอรมัน ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

2. ศึกษาแนวทางการดำเนินงานทศวรรษวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ตามความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิแบบแผนของงานวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงพรรณนา (DESCRIPTIVE RESEARCH) โดยมี กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก สำหรับการศึกษบทบาทของทศวรรษวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทยใน ระหว่างเดือน ตุลาคม 2543 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจงประเทศละ อย่างน้อย 1 คน ที่เต็มใจให้สัมภาษณ์ รวม 10 ประเทศ ได้แก่ จีน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ เยอรมัน สวีเดน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอินโดนีเซีย

กลุ่มที่สอง สำหรับการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการแนวทางการดำเนินงานทศวรรษวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คือผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมไทยหรือทรงคุณวุฒิทางการทูต และ

มีความสนใจที่จะให้ความคิดเห็นในเชิงวิชาการจำนวนทั้งสิ้น 12 ท่าน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์ทูตวัฒนธรรมต่างประเทศที่เป็นกรณีศึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของทูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย และการประชุมระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม และทางการทูต แบบ FOCUS GROUP DISCUSSION เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ข้อค้นพบจากการวิจัย ได้แก่

1. บทบาททูตวัฒนธรรมต่างประเทศในประเทศไทย ได้แก่ การเป็นผู้แทนประเทศของตนในงานพิธีการที่เน้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมือโดยใช้ภาษาประจำชาติของตนเป็นเครื่องมือ การแลกเปลี่ยนศิลปะประจำชาติและท้องถิ่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมของตน โดยใช้ภาษาไทย หรือเจ้าหน้าที่คนไทย หรือภาษาอังกฤษ หรือภาษาของตนเอง โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย และรายงานกลับไปประเทศของตน การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเพื่อรับทุนการศึกษา ทุนวิจัย ทุนสนับสนุนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้เทคโนโลยีศิลปวัฒนธรรม การเสริมความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่ม สมาคม หรือมูลนิธิ ซึ่งเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของประเทศตนกับประเทศไทย ยุทธศาสตร์ของต่างประเทศในการจัดการด้านทูตวัฒนธรรมให้บรรลุผลสำเร็จ โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง และมีเศรษฐกิจดี ใช้ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม ในประเทศที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคต่างๆ สำหรับประเทศที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่ง แต่ฐานะเศรษฐกิจไม่ดี จะใช้ยุทธศาสตร์อื่นเช่น สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย สนับสนุนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย สนับสนุนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ผู้นำทางการเมืองหรือพระราชวงศ์ของไทยจัดขึ้น การคัดเลือกทูตวัฒนธรรมและผู้ช่วยทูตวัฒนธรรมจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนและวัฒนธรรมไทย มีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ และสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดี คัดเลือกเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยโดยพิจารณาจากความรู้ บุคลิกภาพ ความเข้าใจด้านการศึกษาและวัฒนธรรม เปรียบเทียบไทยและของประเทศที่ตนปฏิบัติงาน วาระการดำรงตำแหน่งของทูตวัฒนธรรมค่อนข้างยาว และกลับมาอีกได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย มักจะจ้างต่อเนื่อง ใช้ภาษาประจำชาติของตน เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม ใช้การแนะแนวศึกษาต่อและการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ใช้การให้ทุนการศึกษา หรือทุนวิจัย เป็นเครื่องมือ จัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีศักยภาพสูง ให้ความช่วยเหลือแก่ชนกลุ่มน้อย เพื่อประชาสัมพันธ์ประเทศของตน

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศความจำเป็นของการมีทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ อยู่ในระดับ “มาก” เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ชาวต่างประเทศต้องการที่จะรู้จักประเทศไทย

ในเชิงลึกและกว้างมากขึ้น และทูตวัฒนธรรมจะเป็นผู้ปฏิบัติการสำคัญ 2 อย่างคือ การคัดเลือก วัฒนธรรมที่ดึงดูดออกไปแสดงให้ชาวต่างชาติรู้จัก และการปฏิบัติตามพันธกิจที่ตกลงกับ ต่างประเทศแบบทวิภาคีหรือพหุภาคี ซึ่งจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าใจทั้งวัฒนธรรมและการ ทูตมาดำเนินงาน รูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ คือรูปแบบ ศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรม ซึ่งในข้อแรกนี้ ควรจัดตั้งขึ้นในสถานที่ที่มีกิจกรรม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วเดิมโดยเฉพาะในเมืองหลวงของประเทศที่มีสถานเอกอัครราชทูต ไทยตั้งอยู่ กิจกรรมหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ควรดำเนินงานในต่างประเทศ ต้องหลากหลายและ ครอบคลุมมิติของวัฒนธรรมทุกด้าน ทั้งการศึกษา พุทธศาสนา ดนตรี กีฬา ภาษา วิถีชีวิต ฯลฯ โดย คัดเลือกประเภทกิจกรรมที่จะเน้นในแต่ละประเทศ ให้เหมาะสมกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของ ประเทศนั้นๆ คุณสมบัติที่พึงประสงค์และการได้มาของทูตวัฒนธรรมไทย คือคุณสมบัติพื้นฐาน ของข้าราชการ อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี รู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง สามารถใช้ภาษาของประเทศที่ตนไปปฏิบัติงานและเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น บุคลิกภาพดี กิริยามารยาทงดงาม มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสานงาน ทั้งกับภาครัฐและเอกชน เสียสละ อุทิศตนให้ส่วนรวม มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับเจ้าของประเทศ ได้รับการ ยอมรับจากสังคม มีวิสัยทัศน์ แสวงหาความรู้อยู่เสมอ การคัดเลือก ทูตวัฒนธรรม ได้มาจากการสรร หาแบบเปิดกว้าง จากข้าราชการทั้งภายในและภายนอกกระทรวงการต่างประเทศ โดยพิจารณาจาก คุณสมบัติที่พึงประสงค์ สำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทูตวัฒนธรรม คัดเลือกจากคนไทยต่างชาติใน ประเทศนั้น ๆ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งนี้โครงสร้างการบริหารงานทูตวัฒนธรรมไทยที่พึง ประสงค์ คือ ให้การบริหารงานทูตวัฒนธรรม อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรม คล้ายกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ให้เปิดกว้างที่จะคัดเลือกผู้ที่จะทำ หน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรม จากข้าราชการของหน่วยงานอื่นด้วย และต้องปรับปรุงโครงสร้างของ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศอยู่ด้วยโดยตำแหน่ง

(กฤษ ภูวนนท์, 2544:ก) ปัจจุบัน ประเด็นเรื่องความมั่นคง (SECURITY ISSUE) ใน ภูมิภาคได้ลดความสำคัญลงไปเมื่อเทียบกับประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ (ECONOMIC ISSUE) บรรยากาศทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคที่เป็นอยู่ในขณะนี้ น่าจะยังคงมีเสถียรภาพ (CONFLICT) หรือสงครามเกิดขึ้น รัฐบาลมีนโยบายในการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศในอนุภูมิภาค (SUB - REGIONAL) โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งโดยองค์รวมแล้วก็คือประชาคมอาเซียน ด้วยกัน บนพื้นฐานของความทศนิยมและผลประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งยังสนับสนุนให้เกิดความไว เนื่อเชื่อใจตามมาตรการสร้างความไว้วางใจ (CONFLICT BUILDING MEASURES: CBMS) ที่มีความมุ่งหมายประการหนึ่งด้านความมั่นคงของอาเซียนการศึกษาเรื่องบทบาทของกองทัพ

ไทยในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ภารกิจและการดำเนินงานของกองทัพไทยด้านต่างประเทศในปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมประการใดที่จะตอบสนองนโยบายรัฐบาลดังกล่าว ตลอดจนแนวทางปฏิบัติของกองทัพไทยในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับไทยทั้งทางบกและทางทะเล ได้แก่ กัมพูชา ส.ป.ป.ลาว เมียนมาร์ มาเลเซีย และเวียดนาม ผู้วิจัยพิจารณาว่าการดำเนินงานด้านต่างประเทศของกองทัพ จำแนกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับทวิภาคี ที่มีปฏิสัมพันธ์กับมิตรประเทศ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน (BILATERAL INTERACTION) และระดับพหุภาคีที่มีปฏิสัมพันธ์กับมิตรประเทศ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านโดยผ่านองค์กรระหว่างประเทศ (MULTILATERAL INTERACTION) สำหรับปฏิสัมพันธ์ของกองทัพทั้งสองระดับมีความเหมาะสม และจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านหรือไม่ มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐาน (HYPOTHESIS) ว่าภารกิจและการดำเนินงานด้านต่างประเทศของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม กองบัญชาการทหารสูงสุด และเหล่าทัพ ตลอดจนคณะทำงานเสนอแนะนโยบาย และแนวทางปฏิบัติว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคงกับต่างประเทศของกระทรวงกลาโหม มีส่วนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในกรวิเคราะห์ไว้ 3 ประเด็น กล่าวคือประเด็นแรก ภารกิจและการดำเนินงานของกองทัพที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศในปัจจุบันมีความเหมาะสม ประเด็นที่สอง พิจารณาภาพรวมความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน และประเด็นสุดท้าย การดำเนินงานของกองทัพเพิ่มระดับความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร หมายความว่า ผู้แทนกองบัญชาการกองทัพไทย ผู้แทนกองทัพบก ผู้แทนกองทัพเรือ และผู้แทนกองทัพอากาศ ซึ่งกระทรวงกลาโหมแต่งตั้งให้มีตำแหน่งประจำสถานเอกอัครราชทูต ตามข้อบังคับของกระทรวงกลาโหม

ตำแหน่งประจำคณะผู้แทน หมายความว่า ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร รองผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร ผู้ช่วยทูตฝ่ายกิจการพิเศษ และรองผู้ช่วยทูตฝ่ายกิจการพิเศษ และตำแหน่งอื่นที่กระทรวงการต่างประเทศประกาศกำหนด

การทูตฝ่ายทหาร หมายถึง การดำเนินการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดการเจรจา การดำเนินการข้อตกลงต่างๆ พัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศ

โดยใช้มาตรการการเสริมสร้างความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับหน่วยข่าวต่างประเทศ การดำเนินการทางการทูต เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อความมั่นคงของประเทศ และ กองทัพ

ความมั่นคงของชาติ หมายถึง การให้เอกราชของชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชนให้อยู่ในความมั่นคง ปลอดภัย รวมตลอดถึงการให้ประเทศดำรงอยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนของรัฐ ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยรัฐหรือตัวแสดงอื่นๆ ที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งส่งผลถึงความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก

เจ้าหน้าที่การทูต หรือ นักการทูต หมายถึง บุคคลที่รัฐแต่งตั้งให้ดำเนินกิจการทางการทูตกับ รัฐอื่นหรือองค์การระหว่างประเทศ หน้าที่หลักของนักการทูต คือ การเป็นผู้แทนเจรจาและปกป้องผลประโยชน์ ตลอดจนปกป้องประเทศนั้นๆ

การทูต หมายถึง การแสดงถึงการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกัน ให้มีความสัมพันธ์ทางด้านต่างๆ ที่ประเทศนั้นๆ มีต่ออีกประเทศหนึ่ง โดยจะมีข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นศิลปะและทักษะการเจรจา สนทนา สื่อสาร รวมถึงการติดต่อธุระต่างๆ ระหว่างบุคคลที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการให้เป็นตัวแทนการเจรจาขององค์กรหรือประเทศ